

Col·lecció Busca-raons, 13
Geografia de l'oblit

Edicions Sidillà SL

La Bisbal d'Empordà 17100

info@edicionssidilla.cat

www.edicionssidilla.cat

© del text: Eduard Niubó

© del pròleg: Albert Bosch

© de les il·lustracions: David Granato

© d'aquesta edició: Edicions Sidillà

Disseny: J. Pujadó

Correcció: Xavier Cortadellas

Primera edició: setembre 2022

Edicions Sidillà és soci protector d'Amics de la Bressola

Aquest llibre s'ha imprès a la Impremta Pagès, d'Anglès

L'edició d'aquest llibre ha rebut una subvenció de la

Diputació de Girona

Diputació de Girona

ISBN: 978-84-124306-9-1

Dipòsit legal: GI 1037 2022

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO:

932720445 o cedrocat@cedro.org

EDUARD NIUBÓ

Geografia de l'oblit

*Exploradors i aventurers silenciat
per la història*

Pròleg d'Albert Bosch
Il·lustracions de David Granato

edicions
Sidillà

La Bisbal d'Empordà, 2022

Índex

- 8 Una espècie exploradora
- 12 Explorar l'exploració
- 16 ❖ 1. DONANT FORMA AL MÓN
- 18 La descoberta del fum
- 18 Les estrelles
- 19 L'arrel dels mapes
- 20 La rodonesa del món
- 22 Les profunditats
- 28 ❖ 2. AMÈRICA
- 30 Alguns descobriments d'Amèrica
- 31 L'estret de Bering
- 33 El camí polinesi
- 36 Des d'Àsia, potser?
- 39 A través de l'Atlàntic
- 41 Els vikings i Vinlàndia
- 52 Dels nòrdics al segle xv
- 60 Cabot i Colom
- 64 Notícies d'ultramar
- 68 Els europeus al Brasil
- 72 I després què?
- 74 ❖ 3. LA PRIMERA VOLTA AL MÓN
- 76 Henrique de Malacca
- 79 Punta Gallows. De Magalhães a Drake
- 84 ❖ 4. L'ÀRTIC
- 86 Pitees de Massàlia. Les primeres boires
- 88 Cap al pas del nord-oest

90	Cap al pas del nord-est
93	Martin Frobisher. Els inuits descobreixen Europa
98	Willem Barentsz. Una porta tancada al nord-est
100	Henry Hudson. Un simple mal pas
106	Marble Island. Morir plorant
110	John Franklin. El naixement d'un mite
112	Inuits. Els humans
118	Europeus. Els Qablunaaq
122	El pes de les paraules
125	La troballa del <i>Terror</i> . Escoltar la tradició
129	Un vaixell de gel. Els eterns silenciats
132	L'obstacle del nord-est. El cap Dejnirov
136	El pas del nord-oest. Ànima de fusta
144	La deriva del gel
148	Fridtjof Nansen
158	Valerian Albanov. Escriure la mort a l'Àrtic
163	El Pol Nord
163	0. De Phipps a Parry. Comença la cursa
168	1. Ni Cook ni Peary
172	2. Roald Amundsen. El nen que somiava
175	3. Els altres pols
177	4. Volant al pol nord. L'Amundsen bipolar
182	5. De Kuznetsov a Plaisted
184	❖ 5. L'ANTÀRTIDA
186	Hui-Te-Rangiora. La llegenda maori
188	James Cook. Deduir un continent
193	Dirck Gerritsz Pomp. Primers indicis
196	El pas de Drake
200	Foquers i baleners
202	Dins del cercle polar
205	Cap a l'era de l'exploració heroica

208	El pol sud 1. Congelar el moment
212	Oficis polars. Bjaaland, Lindstrøm, Rønne
216	Oscar Wisting. A l'ombra dels pols
218	El pol sud 2. Dibuixar el pol
224	La mort al Pol Sud ¹
224	1. Edgar Evans
225	2. Lawrence Oates
228	3. Wilson, Bowers I Scott
231	4. Carta a Barrie
234	Douglas Mawson. Quan res no pot ser pitjor
243	Les naus de l'oblit
250	El pol sud 3. Coses de l'aire i el vent
254	La frontera interior. Entre la il·lusió i l'obsessió
259	La solitud eterna del pol
262	♣ 6. AUSTRÀLIA
264	El temps dels somnis
269	Segle xvi
274	Uns homes blancs
276	1606. Willem Janszoon
279	1606. Torres, Quirós i el Quixot
287	Dirk Hartog. Una costa immensa
291	El naufragi del <i>Batavia</i>
297	La colònia sanguinària
303	La costa oblidada
304	1788. L'arribada dels salvatges
306	De la Pérouse. La breu presència francesa
311	D'Urville. Els viatges dels noms
314	Mary Bryant

1 Escrivim Pol Nord o Pol Sud quan indica el nom de tot un territori. En canvi, escrivim pol nord o pol sud quan fa referència només al punt geogràfic.

322	Segle XIX. Dibuixa i pinta el teu continent
327	Al final del camí més llarg
327	Yuwali
328	Yatungka i Warri
331	Els Pintupi nou
336	L'últim nòmada
338	✿ 7. EL SOSTRE DEL MÓN
340	La conquesta individual
342	Txomolungma, Sagarmatha
344	Cap al cim
346	Els anys vint. Primers intents
351	Set xerpes oblidats i un segle de morts
354	Els anys trenta. Shipton i Norgay
357	Maurice Wilson, <i>El boig de Yorkshire</i>
362	Earl Denman. Es reprèn l'aventura
364	Els anys cinquanta. La cara sud
367	L'expedició suïssa
370	1953. El cim
376	Que ho sàpiga el món
378	Encaixada de mans
380	✿ BIBLIOGRAFIA

Una espècie exploradora

Quan l'Eduard Niubó em va proposar prologar el seu llibre, només d'explicar-me el seu enfocament, ja em vaig emocionar. A banda de participar jo mateix en algunes aventures i de fer expedicions a llocs remots, m'apassiona llegir sobre exploradors i sobre grans gestes de la història. Per mi és com llegir una novel·la, però una novel·la que ha passat de veritat, i que és inspiradora, formativa i realment divertida. A partir d'aquí, quan vaig poder llegir tot el contingut del llibre de l'Eduard, la meva emoció va convertir-se directament en felicitat i em vaig sentir molt honorat de poder aportar el meu granet de sorra en una obra tan interessant.

L'esperit d'exploració ha estat una constant de la nostra espècie. Sempre ha format part fonamental de la nostra evolució, i sempre serà així mentre hi hagi persones curioses, imaginatives, valentes i aventureres.

Hi ha hagut molts motius que han impulsat l'home a descobrir nous llocs, a fer nous invents, a trobar noves maneres de pensar i, en definitiva, a establir noves realitats. De vegades, l'exploració ha respost a necessitats de pura supervivència; d'altres, les exploracions han estat induïdes per l'ambició de

poder, pel desig de posseir més territoris, més riqueses, més recursos o més fama. Les exploracions, però també poden haver estat motivades per la passió per al coneixement, per la necessitat de trobar noves tecnologies, per la voluntat d'enriquir-se amb la connexió a noves cultures o per aconseguir millorar la vida de les persones.

Tanmateix, tant a l'antiguitat com fins a l'edat mitjana, el valor dels viatges d'exploració es mesurava més pels seus resultats en riqueses materials o per la possibilitat de dominar noves terres que per les seves aportacions a la ciència i al coneixement. Va ser, però a partir de l'edat mitjana quan es van començar a fer molts viatges d'exploració que tenien finalitats científiques, d'ampliació de coneixements o d'aconseguir més prestigi per als imperis del moment. Tota manera, encara era estrany que aquests viatges no tinguessin res a veure amb els interessos relacionats amb el poder, amb la voluntat de conquesta o amb la capacitat militar.

Va ser sobretot en els segles XIX i XX quan van anar aflorant noves motivacions per a l'activitat exploradora, motivacions com el nacionalisme o com l'ego personal d'algú o d'alguns. Fos com fos, aquestes renovades raons per explorar el nostre planeta van desfermar l'ànima per ser el primer a col·locar una bandera en un territori sense descobrir o per alimentar el patriotisme relacionat amb la conquesta dels pols, amb els cims més alts del planeta o amb els deserts més inhòspits.

Des dels inicis de la nostra espècie, els exploradors han format part d'una petita minoria d'humans que han deixat enrere allò segur i conegut, i que s'han aventurat a descobrir el que hi havia més enllà, en una zona incerta i perillosa perquè era desconeguda, però que era també la zona de les oportunitats. I no tots ells, però sí tots els que recordem més han tingut un

gran impacte en el món tal com es coneixia en el seu temps, han provocat que es fessin avenços molt importants, han accelerat l'evolució i han permès a la societat guanyar terreny i explotar les noves zones i els nous coneixements descoberts.

Per anar cap el futur s'ha de mirar sempre cap endavant, però s'ha de saber també d'on venim i com anem trepitjant i dibuixant el mapa de la història que coneixem. Fer tot això ens ajudarà a entendre millor cap on ens dirigim, quina actitud adoptem, com hi anem i, sobretot, per què val la pena que anem cap aquesta nova realitat.

És relativament fàcil explicar l'evolució de la història des d'una perspectiva lineal. Però també és força superficial si només ho fem així perquè, per entendre bé el com, el qui i el per què, cal que analitzem a fons tots els protagonistes clau en cada moment crucial, en cada decisió i en cada encreuament que es pren o que es descarta durant totes les expedicions que ens porten a descobrir i evolucionar. Fer i fer bé aquestes anàlisis ens pot aportar tanta o més informació que saber els grans titulars, que conèixer els protagonistes més famosos o fins i tot les expedicions que han fet.

En aquest sentit, *Geografia de l'oblit*, aquest llibre que teniu entre les mans, és una obra de gran valor. Llegir-lo ens ajudarà a gaudir molt més la història dels veritables aventurers i ens permetrà entendre els factors clau de l'exploració humana. També ens descobrirà personatges oblidats o no prou reconeguts, i ens enriquirà amb les grans gestes protagonitzades per moltíssimes persones, moltes d'elles ben poc conegudes, persones que ens han permès arribar al punt on som.

En el futur, l'exploració geogràfica continuarà amb més o menys pauses i amb més o menys intensitat. I si no ens hem extingit abans com espècie, l'exploració geogràfica ens portarà

a descobrir i a dibuixar nous mapes, molt més enllà de la zona que ja coneixem, una zona que no és res més que una petita volva de pols a l'univers, en aquest petit planeta que anomenem *Terra*. I per continuar recorrent aquest camí és indispensable que tinguem una visió més completa de la pel·lícula del passat a fi de no oblidar-nos de ningú i per tal de poder escollir el rumb que ens sembli millor per fer les exploracions del futur.

Amb aquest llibre de l'Eduard Niubó, magnífic i molt treballat, amb aquesta *Geografia de l'oblit* aprendrem, ens inspirarem i entendrem la necessitat d'obrir-nos més enllà de les nostres fronteres físiques i mentals. I amb una mica de sort i amb un xic d'empenta per part nostra, assumirem que, com ha passat sempre, però més encara a la nostra època, hem de tenir una actitud més exploradora, més valenta, més curiosa i més proactiva perquè gran part de les coses interessants encara estan per fer o encara són per descobrir. No ens hem d'acomodar, doncs, amb el que ja es coneix, sinó que hem d'entusiasmar-nos amb el que s'ignora. Així és com ho feien tots els protagonistes —oblidats o no— que descobrireu en aquestes pàgines, i així és com hauríem d'integrar part del seu caràcter i passió per la vida i pel món si volem que el nostre lideratge personal, professional i social sigui sòlid.

Que gaudiu, doncs, d'aquesta *Geografia de l'oblit*. I que tingueu també una apassionant exploració vital.

Albert Bosch
Aventurer i empenedor

Explorar l'exploració

Això que teniu a les mans és gairebé una història de l'oblit. Una de les moltes possibles. Un llibre per donar veu a aquells pioners de l'exploració que han quedat arraconats a les pàgines més discretes de la història dels descobriments.

Rere el tòpic que la història l'escriuen els vencedors, massa sovint la dels descobriments es converteix en la d'una conquesta occidental, i a banda d'algun nom propi europeu ben lluent, poc més s'explica dels que han obert les portes cap a les siluetes que avui dibuixem als mapes. Per això de tant en tant es fa necessari explorar l'exploració i donar a cadascú el lloc que es mereix.

Així doncs, som a punt d'embarcar-nos amb aquells que gairebé han acabat ofegats al tinter de la història i que bé podrien ser un fil principal per estirar. Perquè la història no és només el passat, sinó el relat que se'n fa; i mentre els noms d'alguns aventurers llueixen en grans pàgines daurades, a la majoria només els han quedat les mans plenes d'oblit. Però sense ells no tindríem ni mapes, ni països, ni formes al món. I malgrat tot, sovint no els coneixem. Sabem realment qui ha descobert l'Antàrtida o Austràlia? I Amèrica? Segur? I Europa? Sabem qui ha descobert Europa? Perquè fora d'aquest petit continent, el món també té altres melics des dels quals es fan

descobriments, i aquest relat sempre revisable ja no es pot reduir a la imatge ridícula i eurocèntrica d'un capità de vaixell trobant una terra que la resta d'occidentals ignoraven. Menys encara quan es tracta de terres habitades des de temps remots, amb les seves cultures riques i sorprenents, amb els seus imperis i les seves relacions comercials, amb influències de civilitzacions antigues i llunyanes... i també, és clar, amb els seus descobridors.

Aquest viatge que comencem, doncs, és ple d'aquests discrets pioners. Alguns encara rescatables de l'oblit, altres, immersos en aquest oblit a tanta fondària que ja mai més no podrem fer-los surar de nou, i molts més, encara, que senzillament ens hauran quedat escampats pel teclat sense trobar forma en les pàgines que segueixen. Perquè el ventall és amplísim i també aquí ens toca triar en l'intent de rescatar de la foscor alguns dels que no tornen per explicar la seva fita al món.

D'una banda hi haurà els que no tornen. Difícil donar-los veu, cert, però no sempre impossible. Més fàcil hauria de ser rescatar els ignorats que senzillament acompanyen els triomfadors. Perquè rarament els exploradors s'han aventurat sols enlloc, i posar un únic nom al davant de tot un descobriment és injust i fantasiós. Més enllà dels grans noms propis, la història dels mariners morts de gana i de por és la porta d'entrada al coneixement del món. Sense ells, sense la seva desesperació, no hi ha res.

En aquestes pàgines nosaltres anirem a la recerca i rescat d'aquells que, en topant amb una terra desconeguda, més que descobrir-la i treure'n la capa que la tapava, s'hi van posar a cobert per no ser vistos mai més. Potser amb el nostre modest intent no sabrem sortir del tot d'aquella visió umbilical euro-

pea, però si més no, seria un bon primer pas entendre que més enllà del discurs establert hi ha sempre la història dels que s'ho han jugat tot per no descobrir res més que oblit. I de tant en tant ens toca a nosaltres també descobrir aquest oblit, encara que només sigui com a exercici de respecte i d'humilitat, o com a pràctica per desemascarar mentides en un món cada cop més saturat d'informacions mal estudiades. O si es vol, encara, senzillament per fascinar-nos de la manera discreta i silenciosa com hem anat donant forma al món.

De tots aquests oblidats, en les pàgines que segueixen podrem poc més que fer-ne reflotar alguns que ja estan més o menys documentats, però que, lluny de navegar en grans velers pel mar dels llibres d'història, s'hi troben mig surant a la deriva damunt de rais improvisats. Aquests aventurers de l'oblit que gairebé són els naufrags de la història.